

PhDr. Kateřina Stejskalová, Ph.D.

DÍTĚ SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM V PROCESU EDUKACE II

RVP ZV

- „Smyslem a cílem vzdělávání je vybavit všechny žáky souborem klíčových kompetencí **na úrovni, která je pro ně dosažitelná**, a připravit je tak na další vzdělávání a uplatnění ve společnosti“ – **žáky se zrakovým postižením nevyjímaje** (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, dostupné na: <http://rvp.cz/informace/dokumenty-rvp>).

Vzdělávání žáků se ZP – kapitola 8

- ◎ „Pro úspěšné vzdělávání žáků se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním je potřebné zabezpečit tyto podmínky:
 - uplatňovat zdravotní hlediska a respektovat **individualitu a potřeby** žáka;
 - umožnit využívat všech **podpůrných opatření** při vzdělávání žáků;
 - uplatňovat princip diferenciacce a **individualizace vzdělávacího procesu** při organizaci činností, při stanovování obsahu, forem i metod výuky;
 - zabezpečit odbornou výuku **předmětů speciálněpedagogické péče**;

- ◎ **zohlednit** druh, stupeň a míru postižení nebo znevýhodnění při **hodnocení** výsledků vzdělávání;
- ◎ **odstraňovat** architektonické bariéry a provádět potřebné změny, případně **úpravy školního prostředí**;
- ◎ **spolupracovat s** rodiči nebo zákonnými zástupci žáka, **školskými poradenskými zařízeními** a odbornými pracovníky školního poradenského pracoviště, v případě potřeby spolupracovat s **odborníky z jiných resortů** (zejména při tvorbě individuálních vzdělávacích plánů);

- ◎ **spolupracovat s ostatními školami, které** vzdělávají žáky se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním;
- ◎ **podporovat nadání a talent žáků** vytvářením vhodné vzdělávací nabídky.

Další podmínky:

- ⊙ umožnit využití **vyšší časové dotace** (ve všech ročnících) k **posílení předmětů**, které vzhledem k postižení žáků vyšší časovou dotaci vyžadují;
- ⊙ umožnit využití maximální týdenní **časové dotace** stanovené pro jednotlivé ročníky ve školském zákoně k zařazení **předmětů speciálněpedagogické péče**;
- ⊙ **upravit a formulovat očekávané výstupy** vzdělávacích oborů v jednotlivých obdobích tak, aby byly pro tyto žáky z hlediska jejich možností reálné a splnitelné, a těmto výstupům přizpůsobit i výběr učiva;

- **umožnit** ve ŠVP – pokud zdravotní postižení žáka (žáků) objektivně neumožňuje realizaci vzdělávacího obsahu některého vzdělávacího oboru RVP ZV nebo jeho části – **nahradit příslušný vzdělávací obsah** nebo jeho část příbuzným, případně jiným vzdělávacím obsahem, který lépe vyhovuje jeho (jejich) vzdělávacím možnostem;
- uplatňovat **alternativní formy komunikace** – znaková řeč (pozn. autora - terminologicky je nutné užívat označení „znakový jazyk“), Braillovo písmo, náhradní formy komunikace;
- umožnit v případě potřeby, v souladu s právními předpisy, působení **asistenta pedagoga** ve třídě nebo studijní skupině

IVP

- Školský zákon - **paragraf 18** → ředitel školy může s písemným doporučením školského poradenského zařízení povolit nezletilému žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami nebo s mimořádným nadáním na jeho žádost **vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu (IVP)**.
- specifikace obsahu, rozsahu a další charakteristiky viz vyhláška č. **73/2005 Sb.**

◎ IVP vychází:

- ze školního vzdělávacího programu příslušné školy
- závěrů speciálněpedagogického vyšetření, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením,
- popřípadě doporučení registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost nebo odborného lékaře nebo dalšího odborníka,
- a vyjádření zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka.

- ◎ IVP je závazným dokumentem, je součástí dokumentace žáka, který by měl obsahovat:
 - údaje o obsahu, rozsahu, průběhu a způsobu poskytování individuální speciálněpedagogické nebo psychologické péče žákovi včetně zdůvodnění,
 - údaje o cíli vzdělávání žáka, časové a obsahové rozvržení učiva, včetně případného prodloužení délky středního nebo vyššího odborného vzdělávání, volbu pedagogických postupů, způsob zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení, úpravu konání závěrečných zkoušek, maturitních zkoušek nebo absolutoria,

- vyjádření potřeby dalšího pedagogického pracovníka nebo další osoby podílející se na práci se žákem a její rozsah; příp. další úprava organizace vzdělávání,
- seznam kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů nezbytných pro výuku žáka nebo pro konání příslušných zkoušek,
- jmenovité určení pedagogického pracovníka školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka,
- návrh případného snížení počtu žáků ve třídě běžné školy, kde se žák vzdělává,

- ⊙ předpokládanou potřebu navýšení finančních prostředků nad rámec prostředků státního rozpočtu poskytovaných podle zvláštního právního předpisu,
- ⊙ závěry speciálněpedagogických, popřípadě psychologických vyšetření.
- ⊙ IVP by měl být vypracován zpravidla před nástupem žáka do školy, nejpozději však 1 měsíc po jeho nástupu nebo po zjištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka.
- ⊙ Za jeho zpracování odpovídá ředitel školy.

Příklad IVP pro žáka se ZP

- ⊙ Jméno: Lukáš
- ⊙ Zrakové funkce: těžká slabozrakost
- ⊙ Škola: ZŠ imaginární
- ⊙ Ročník: 4. roč.
- ⊙ Třídní učitel: Mgr. Imaginární

Zásady a metody

- Zásada individuálního přístupu,
- Zásada názornosti
- Vícekanálové učení – poznávání všemi smysly (Vítková a kol., 2004)
- Verbalizace – absence neverbální informace → co nejvýstižnější a nejkomplexnější verbální popis skutečností
- Akcent na dialogické metody
- Rozvoj specifických dovedností osob se ZP → POSP, sebeobsluha, zraková hygiena, kompetence v oblasti práce s kompenzačními pomůckami

- ◎ Základním předpokladem je, aby na žáka se zrakovým postižením byly kladeny stejné požadavky a očekávány totožné výsledky, jako od intaktních žáků (Vítková a kol., 2004).

**ZRAKOVÁ HYGIENA JAKO
KLÍČOVÝ PRINCIP PRÁCE S
DÍTĚTEM SE ZRAKOVÝM
POSTIŽENÍM**

Zraková hygiena

⊙ Východiska

- Individuální projevy zrakových vad
- Přidružené komplikace
- Specifické charakteristiky každého žáka

Vymezení

- ◎ „soubor metod, zásad, předpisů a postupů, které je potřeba dodržovat, aby nedocházelo k poškození zachovalého zrakového vnímání. Při dodržování zrakové hygieny se zrakově postižení žáci bez potíží zapojí do běžného vyučovacího procesu, bez nutnosti nějakých jiných úprav či modifikací (Růžičková, 2006, s. 48).“

- Jedná se tedy o soubor principů práce s osobami s těžkým zrakovým postižením, které umožňují využití zachovaných zrakových funkcí při jejich současném nepřetěžování a ochraně tak, aby nedocházelo k jejich zhoršování či ztrátě.

Oblasti zrakové hygieny

- ⊙ adekvátní světelné klima;
- ⊙ ergonomie pracovního místa (pozice, posazení žáka se zrakovým postižením ve třídě);
- ⊙ materiálně technické vybavení prostředí;
- ⊙ podmínky práce s textovým a obrazovým materiálem;
- ⊙ specifika grafického projevu;
- ⊙ časová dimenze při zrakové práci;
- ⊙ využití optických a kompenzačních pomůcek.

Světelné klima

- ⊙ Centrální nasvícení
- ⊙ Lokální dosvícení
- ⊙ Možnost zastínění
- ⊙ Zabránění oslnění

Kazetové stropy

Pracovní místo

- ⊙ Pracovní stůl se sklopnou deskou
- ⊙ Charakteristika pracovní plochy
- ⊙ Dostatečný pracovní prostor
- ⊙ Přizpůsobení pozice charakteru zrakové vady
- ⊙ Stabilní umístění pracovního místa
- ⊙ Ostatní nábytek v místnosti

Pracovní plocha se sklopnou deskou

Mobilní alternativa

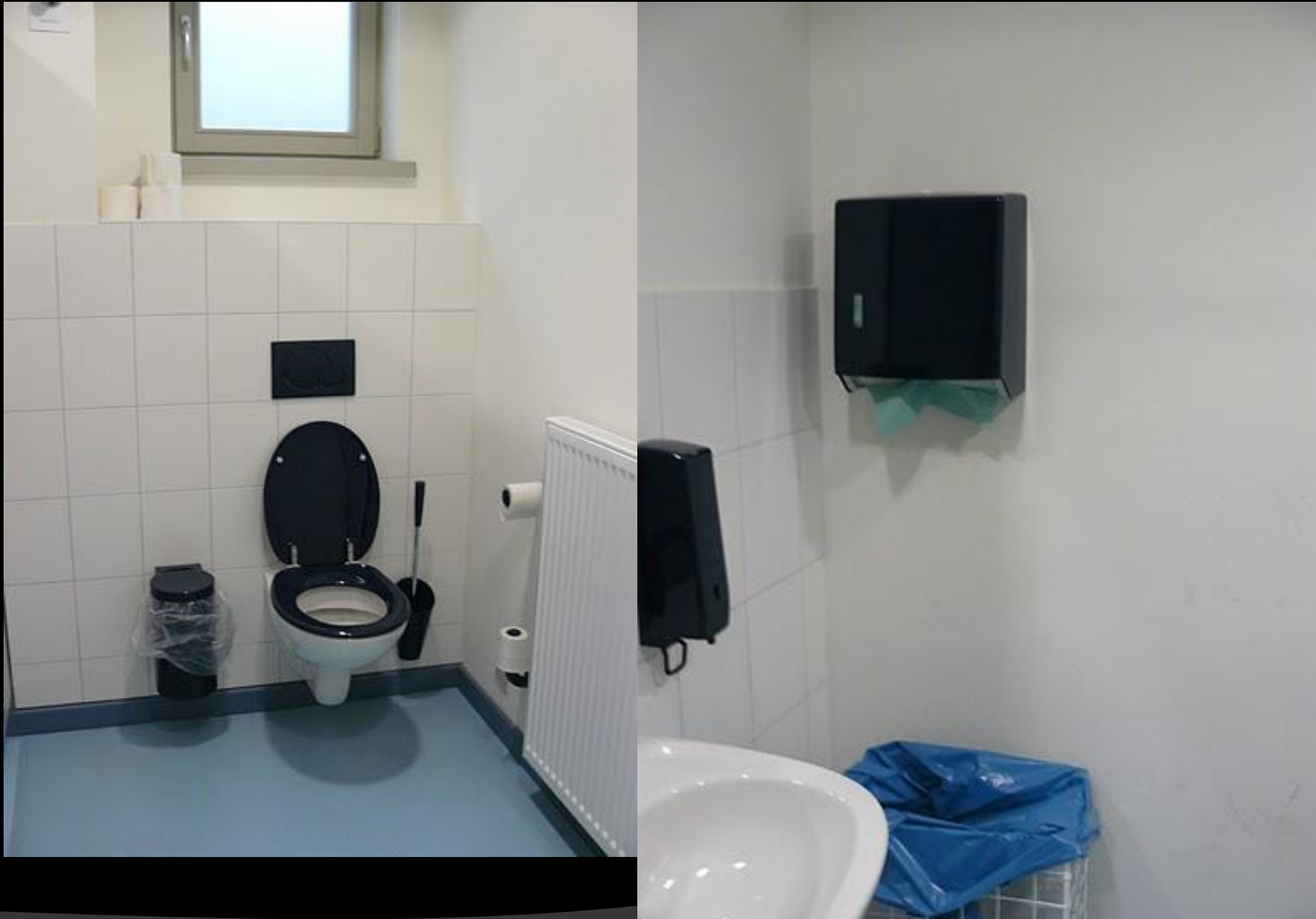
Materiálně technické vybavení místnosti

- ⊙ Nábytek
- ⊙ Výmalba + podlahová krytina
- ⊙ Nástěnky, vitríny
- ⊙ Tabule

Interiér školy

Interiér školy

Interiér školy

Textový a obrazový materiál

- ⊙ Náležitosti textového materiálu
- ⊙ Charakteristika obrazového materiálu
 - Tyflografika

Obrazový materiál

Grafický výkon

Pravidla operací na přímém číselném
sčítání číslo + číslo = součet
odčítání číslo - číslo = rozdíl
násobení číslo · číslo = součin
dělení číslo : číslo = podíl

sčítání

a) přímá - máme na přímém číselném měřítku

b) sčítání máme na libovolném intervalu (13+)

c) přímá máli měřítku $6 + 0 = 6$

$9 + (8 + 1) = 18$

Časová dimenze

- ⊙ Limity práce do blízka
- ⊙ Pomalejší pracovní tempo a rychlejší unavitelnost
- ⊙ Navýšení časové dotace při individuální práci

Doplňková optika + další kompenzační pomůcky

- ⊙ Brýlová korekce
- ⊙ Okluze
- ⊙ Optické pomůcky
 - Lupy
 - Dalekohledové systémy
- ⊙ Další kompenzační pomůcky

Práce s doplňkovou optikou

Práce na PC

- Na potíže se zrakem si při práci s počítačem stěžuje až 75 % lidí. Hlavní příčinou zrakové únavy v této souvislosti je zraková náročnost práce, která je způsobená trvalým přizpůsobením očí na vidění do blízka, námahou svalů ovládajících akomodaci, a rozdílné jasy různých ploch.
- Podle posledních výzkumů začíná zraková únava při práci s počítačem již po 2 hodinách, zřetelně se pak manifestuje po 4 hodinách práce.

Zraková hygiena a práce na PC

- ◉ Požadavky na zrakovou hygienu jsou jedním z preventivních opatření syndromu suchého oka, který je sice multifaktoriálně podmíněný, ale vnější vlivy prostředí a charakteristiky zrakové práce se na něm podílejí velmi významnou měrou.
- ◉ Jednou z variant zrakové relaxace při zrakové únavě a bolesti očí je tzv. palming – promneme dlaně až do jejich zahřátí, přeložíme prsty přes sebe (prsty jsou na čele překřížené) a dlaněmi zakryjeme zavřené oči, hlavu máme položenou v dlaních, lokty opřené o stůl - na pár minut tak můžeme nechat oči „vydechnout“.

Jaká je optimální vzdálenost od monitoru?

- a) 50 – 70 cm
- b) 30 – 40 cm
- c) 100 cm a více

Jaké je nejvhodnější osvětlení při práci na počítači?

- a) zářivkou
- b) žárovkou
- c) denním světlem

Zraková hygiena a práce na PC

Kam je nejvhodnější umístit čtené (opisované) dokumenty?

- a) Vedle klávesnice.
- b) Do výše očí vedle monitoru.
- c) Před klávesnici.

Jaká je maximální doporučená hodinová zátěž při psaní textu na počítači?

- a) 10 000 úderů za hodinu – cca 5 stran textu
- b) 20 000 úderů za hodinu – cca 10 stran textu.
- c) 50 000 úderů za hodinu – cca 30 stran textu.

Je vhodné používat černé nebo tmavé pozadí na ploše monitoru?

- a) Ano, zlepší se tak zraková pohoda.
- b) Ne, kontrast způsobí rychlejší zrakovou únavu.
- c) Ne, kontrast sníží čtení textů.

Kam je vhodné umístit monitor?

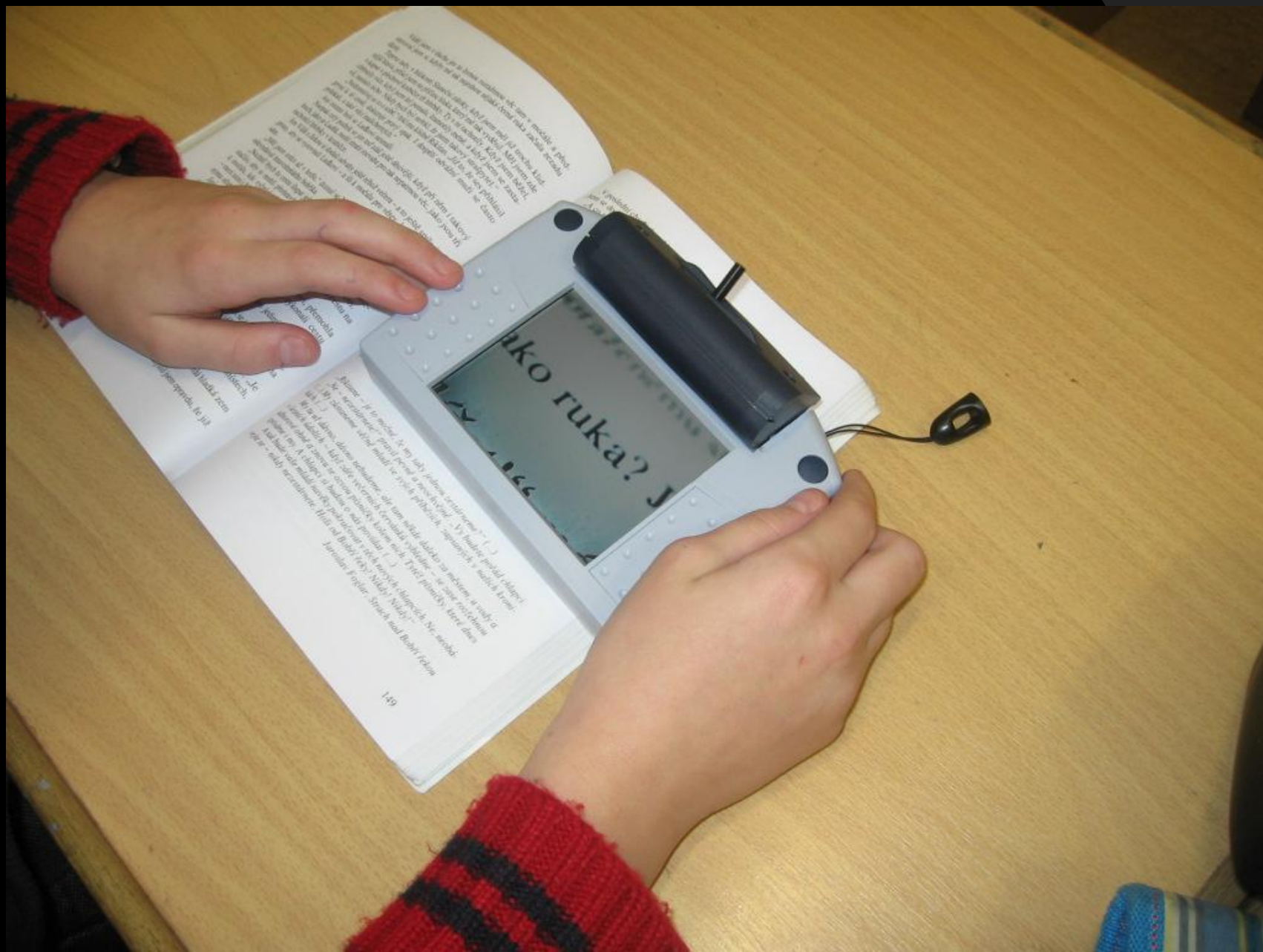
- a) Proti oknu
- b) Bokem k oknu.
- c) Těsně vedle okna

Specifika v jednotlivých vzdělávacích oblastech

- **Specifika ve vzdělávací oblasti *Jazyk a jazyková komunikace*** (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk)
- **Specifika ve vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět*** (Člověk a jeho svět)
- **Specifika ve vzdělávací oblasti *Matematika a její aplikace*** (Matematika a její aplikace)
- **Specifika ve vzdělávací oblasti *Informační a komunikační technologie*** (Informační a komunikační technologie)
- **Specifika ve vzdělávací oblasti *Člověk a společnost*** (Dějepis, Výchova k občanství)

- **Specifika ve vzdělávací oblasti *Člověk a příroda*** (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- **Specifika ve vzdělávací oblasti *Umění a kultura*** (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- **Specifika ve vzdělávací oblasti *Člověk a zdraví*** (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
- **Specifika ve vzdělávací oblasti *Člověk a svět práce*** (Člověk a svět práce)
- **Doplňující vzdělávací obory** (další cizí jazyk, dramatická výchova)

TYFLOTECHNIKA V EDUKAČNÍM PROCESU

Andromeda

Mami, máme sí
Solí se solí.
Táta má lopatu.

hámo!

mí M a T a L a P .

páli

pusa

p

Mamá Mita papá sama.
mami, mami, pusa páli!

Mami máme sí
Solí se solí.
Táta má lopatu.

Táta máme sí
Solí se solí.
Táta má lopatu.

Mami máme sí
Solí se solí.
Táta má lopatu.

Mami máme sí
Solí se solí.
Táta má lopatu.

Mami máme sí
Solí se solí.
Táta má lopatu.

Mami máme sí
Solí se solí.
Táta má lopatu.

[illegible]

12 200 Kč

70 Kč

185 Kč

325 Kč

220 Kč

Čtečka hlasových etiket

- Čtečka umožňuje nahrávat na samolepící etikety . Celková kapacita čtecího pera je 1GB. Etikety jsou vhodné i do mrazničky. Mají širokou škálu použití, vzhledem ke kapacitě mohou sloužit i k záznamu pohádek, novinových článků, popisů CD atd. USB propojení umožňuje stahovat MP3 soubory včetně hudby. Součástí dodávky je 127 štítků v mix velikosti i v různých tvarech.

Čtečka ReadEasyBasic

- ReadEasy je snadno použitelný přenosný přístroj který čte jakýkoliv tištěný text. Jeho technické parametry umožňují i čtení novinových sloupků, čtení zakřivených ploch, jako jsou např. konzervy atd. Mluví přirozeným lidským hlasem. Je to na českém trhu první pomůcka, která čte bez podpory počítačem. Je lehká a přenosná.

Digitální kompas

- Pracuje na principu magnetorezistivní technologie. Lze přepínat do německého a anglického jazyka.

Magické oko

- Do magického oka lze nahrát zprávu až deset sekund. Pokud se někdo přiblíží k okem chráněné oblasti na jeden metr, tak oko promluví. Oko lze připojit téměř na cokoliv, jeho dlouhé nohy jsou opatřeny přísavkou.

Glukometr s hlasovým výstupem

- Tenký moderní glukometr s pokročilou biosenzorickou technologií s českým hlasovým výstupem. Přes USB je propojitelný s počítačem.

Měřič krevního tlaku

- Zápěstní s českým hlasovým výstupem

Elektronický míč

- Ozvučený míč je vybaven elektronickou rolničkou. Míč vydává zvuk nejen při pohybu, ale určitou dobu i po jeho zastavení. Při pohybu a zastavení jsou zvuky rozdílné. Uvnitř míče je umístěna elektronika s čidlem pohybu a miniaturním akumulátorem.

Teploměr a indikátor hladiny do vany

- Teplotní rozsah lze nastavit v rozmezí - 10 až 70 stupňů C. Podle nastavení se spustí alarm. Sonda s přísavkou zvukem hlásí, když je dosaženo žádaného naplnění.

Ultrazvukové brýle

Jsou to brýle s ultrazvukovou detekcí překážek. Když je u hlavy nebo prsou nebezpečí poskytují vibrační odezvu. Detekce překážek je od vzdálenosti 3 metry, frekvence vibrace se s přiblížením zvyšuje. Vibrační úroveň je nastavitelná. Vestavěná nabíjecí baterie umožňuje použití asi 10 hodin vibrace. Čočky poskytují ochranu UV 400. Brýle jsou lehké, váží pouze 75 gramů

ColorTest2000, de lux

- Hlavní menu má funkci čas, datum, termíny stopky, informace. Ve vedlejším menu zjistíte stav baterie, teplotu v místnosti. Tento typ kolortestu je vybaven i diktafonem se záznamem 45 minut a rozlišovače Eur.

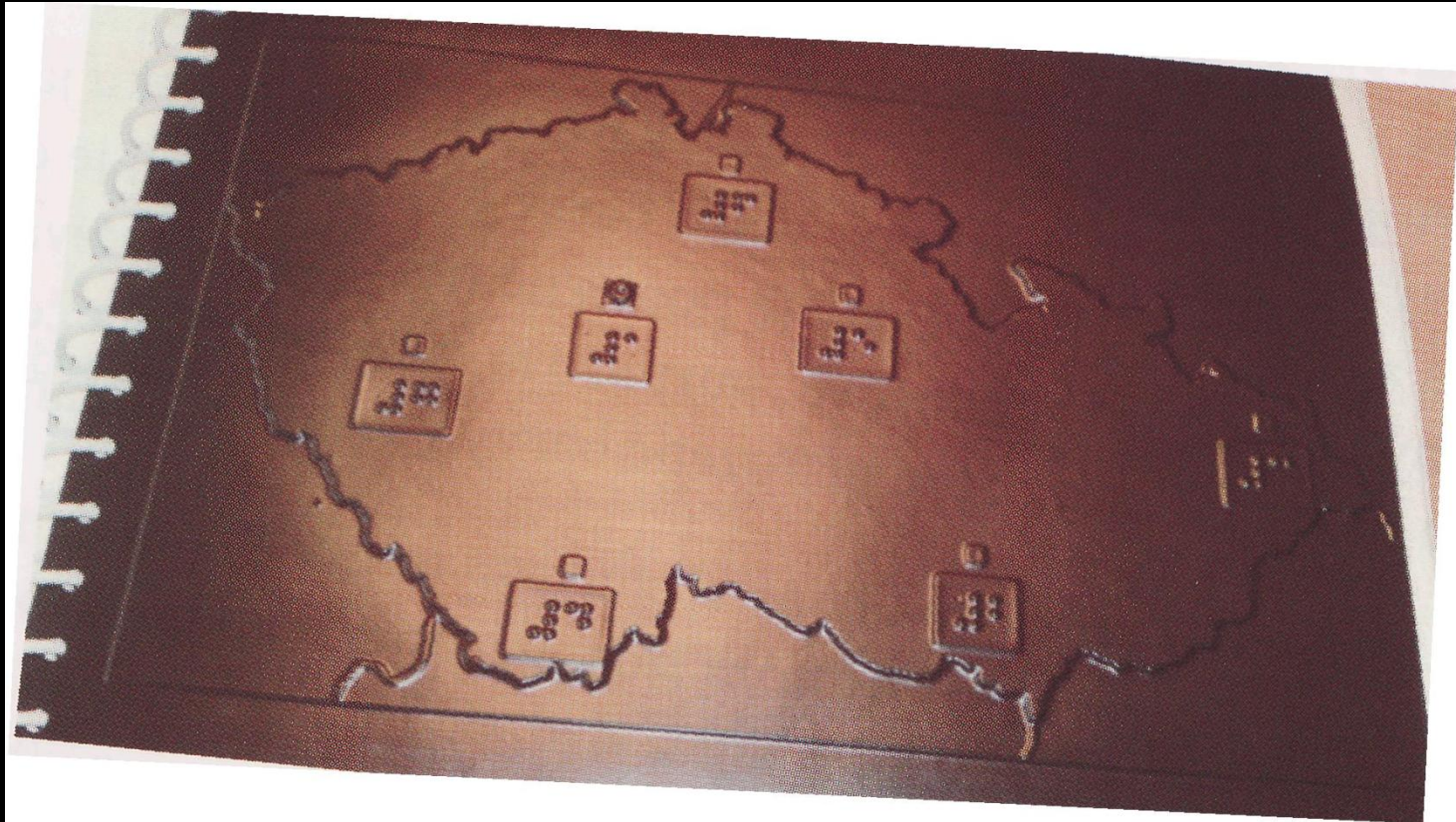
TYFLOGRAFIKA A MOŽNOSTI JEJÍHO VYUŽITÍ V EDUKAČNÍM PROCESU

Tyflografika a její funkce

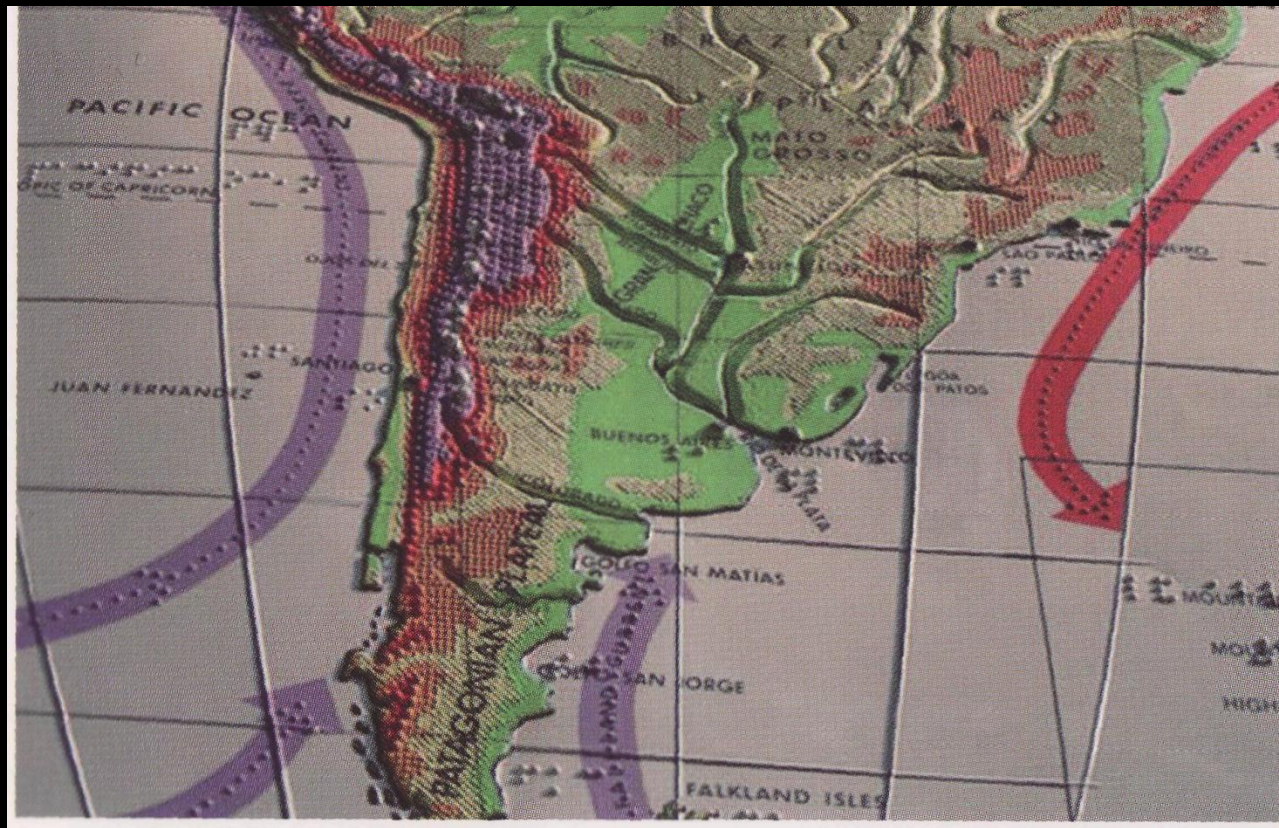
- ⊙ Aktivizační funkce → dynamický rozvoj vnímání → „zlepšení představivosti, nastává zpřesňování, prohlubování a rozšiřování prostorových představ, ale i myšlení a zakomponování jednotlivostí do celku v rámci poznávání okolního světa“ (Finková, Ludíková, Růžičková, 2007, s. 124).
- ⊙ Diagnostický nástroj → úroveň hmatového vnímání při čtení a tvorbě reliéfních zobrazení, úroveň percepce, představivosti, obrazotvornosti a dalších schopností

- ⊙ Estetická funkce fyflografiky → míra informačního a estetického přínosu v kontextu detailnosti zobrazovaného objektu → harmonická jednota funkčního a estetického působení výsledků haptizace (Jesenský, 1988).
 - Míra zvětšení nebo zmenšení zobrazení
- ⊙ Praktická aplikace zejména v POSP → mapy, plány
- ⊙ Předpoklady využitelnosti reliéfní informace → věk, úroveň dovedností v oblasti tyflografiky, individuální schopnosti a zkušenosti, doba vzniku ZP

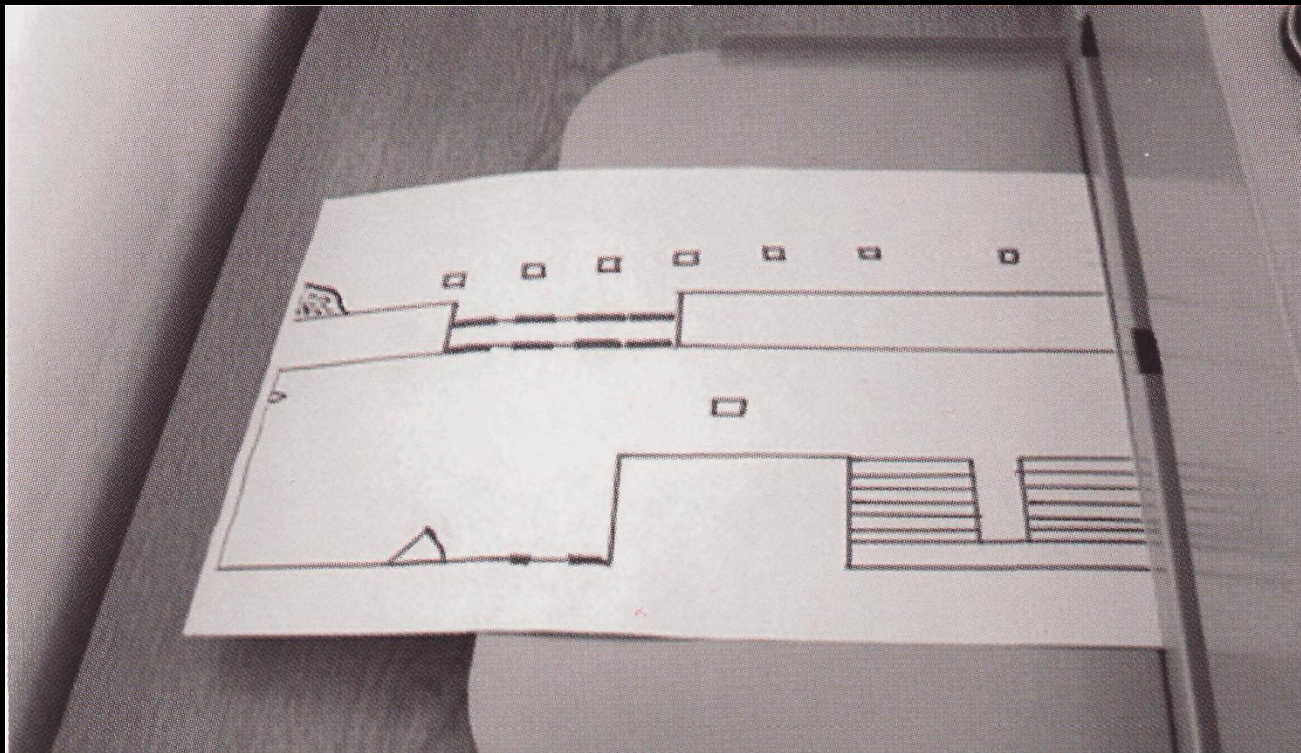
Termovakuový tisk

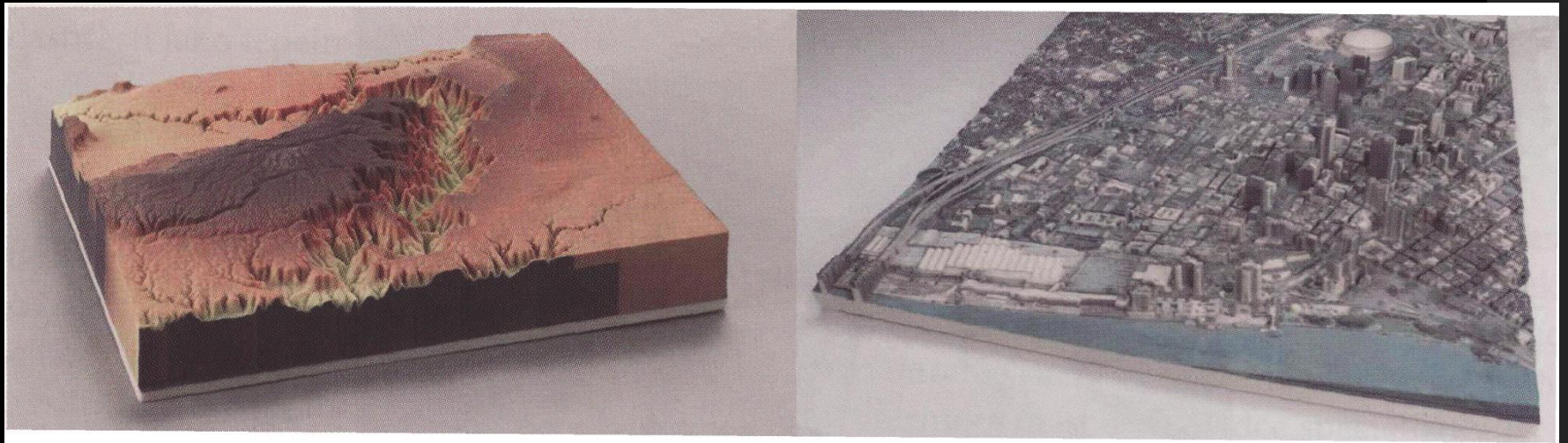
Mapa tlačená na barevný plast

Tepelný tisk

3D tisk

**DĚTI S PORUCHAMI
BINOKULÁRNÍHO VIDĚNÍ JAKO
SPECIFICKÝ KATEGORIE**

Specifika poruch binokulárního vidění

- ⊙ Specifická kategorie zrakového postižení
- ⊙ Funkční poruchy
- ⊙ Charakteristické pro dětskou populaci
- ⊙ Reverzibilita

Binokulární vidění

- Díváme-li se na určitý předmět, jeho obraz se vytvoří v oblasti makuly obou očí, a to na identických místech, čímž je zajištěno jeho vnímání. Podrážděním těchto identických míst sítnic vzniká jednotný vjem. Tato spolupráce je označována jako binokulární vidění. (Oláh In Lopúchová, 2008)
- Binokulární vidění představuje spolupráci obou očí na vytvoření jednoduchého prostorového vjemu – tzn. jednoho obrazu fixovaného předmětu. (Kraus a kol., 1997)

Etapy binokulárního vidění

Fixační reflex	0 – 2 měsíce	Dítě se dívá převážně jedním okem, druhé oko může fyziologicky šilhat.
Binokulární reflex	2. měsíc	Dítě se začíná dívat společně oběma očima.
Reflex konvergence	3. měsíc	Dítě sleduje bližší i vzdálenější předměty.
Reflex akomodace	4. měsíc	Představuje schopnost zaostřit bližší i vzdálenější předměty.
Reflex fúze	6. měsíc	Umožňuje spojení obrazů v jeden smyslový vjem.
Upevňování binokulárních reflexů	od 9. měsíce	
Rozvoj stereopse (prostorového vidění)	od 1 roku	Zdokonaluje se vztah mezi konvergencí a akomodací.
Stabilizace binokulárních reflexů	do 6. roku	

Fáze binokulárního vidění

- ⊙ Jednoduché binokulární vidění probíhá ve třech fázích:
 - Simultánní percepce: schopnost současně vnímat sítnicemi obou očí
 - Fúze: dochází ke spojení obrazů z obou sítnic v obraz jediný
 - Stereopse: schopnost vytvořit hloubkový vjem, tzv. trojrozměrné vnímání (Rozsival, 2006) Stereoskopické vidění umožňuje vnímat hloubku, plasticitu a perspektivu prostoru. Je nejdokonalejší formou vidění. (Lopúchová, 2008)

Poruchy binokulárního vidění

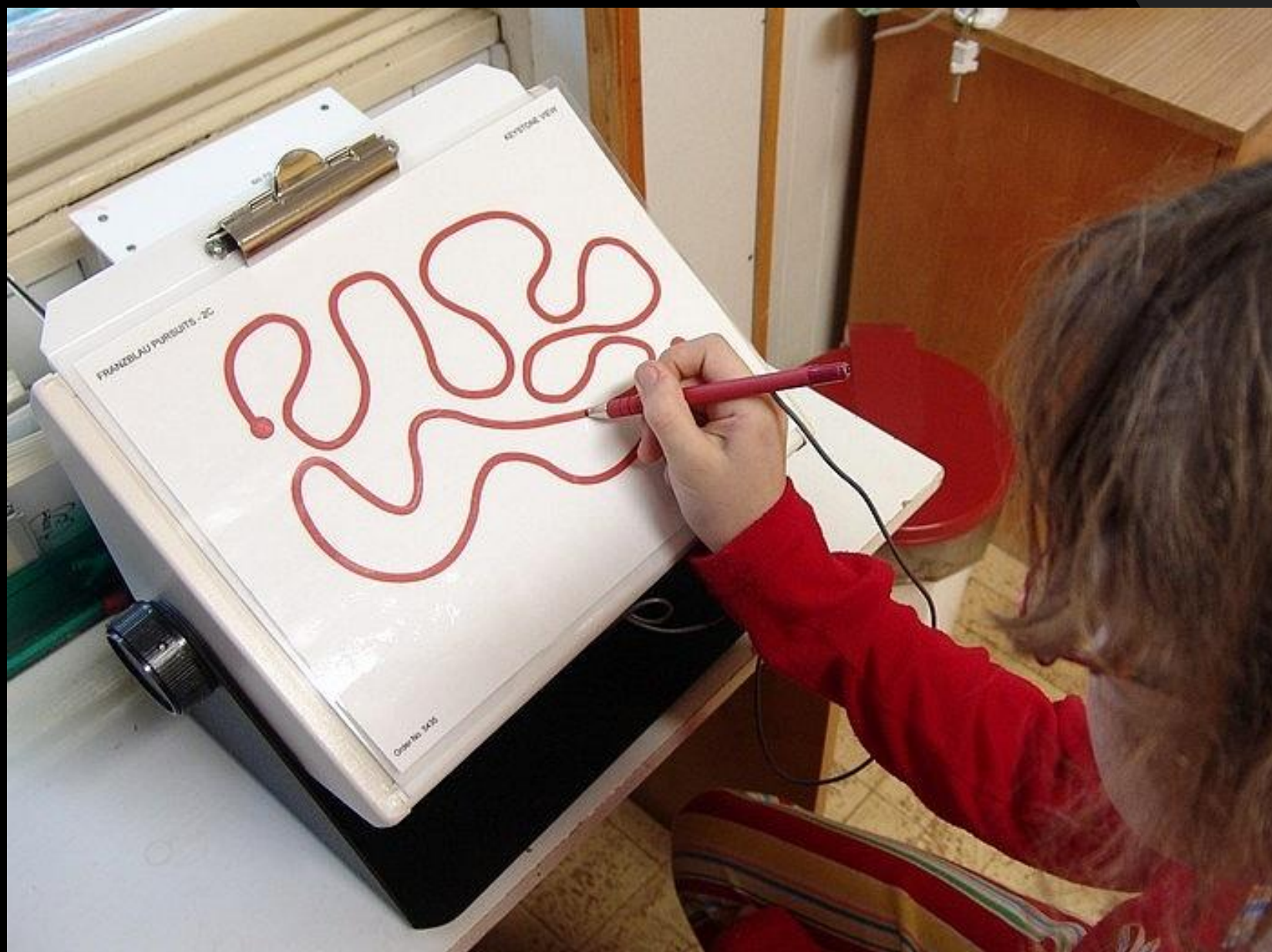
- ⊙ Amblyopie (tupoizrakost)
- ⊙ Strabismus (šilhání)
- ⊙ „Stav, při kterém se na sítnici obou očí nevytváří rovnocenné obrazy, které by po splynutí vytvořily prostorový vjem – zabezpečily stereoskopické hloubkové vidění.“

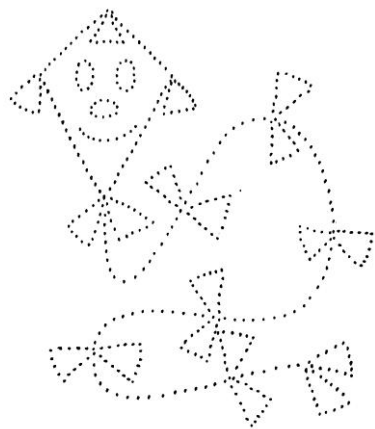

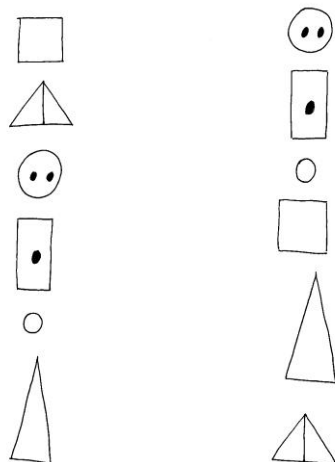

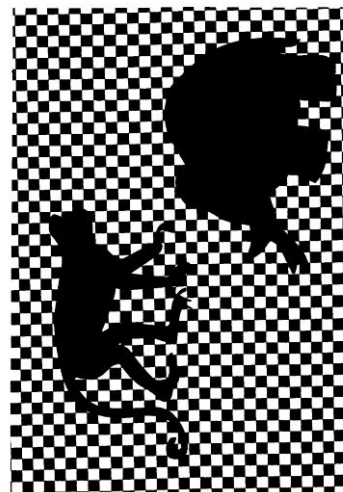
1) Spoj tečky a řekni co je na obrázku.

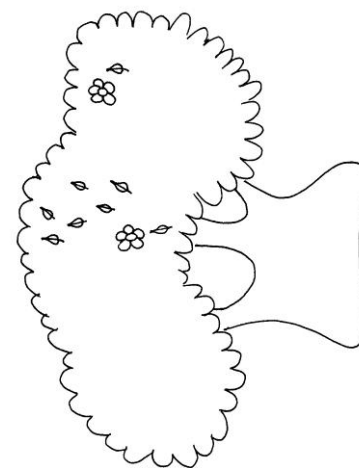
10) Přemýšlej a kresli. V každém řádku musí být všechny tvary.

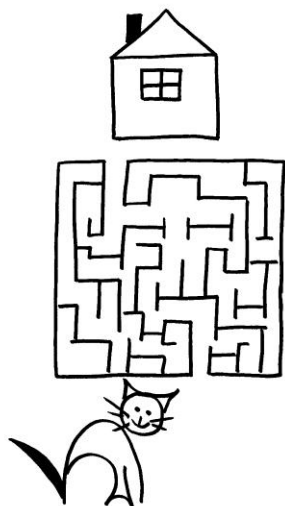
4) Poznej, co je na obrázku.

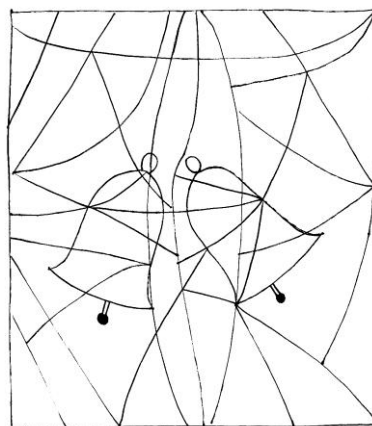
10) Dokresli na strom jamy květy a listy.

4) Najdi kočičce cestu do domečku.

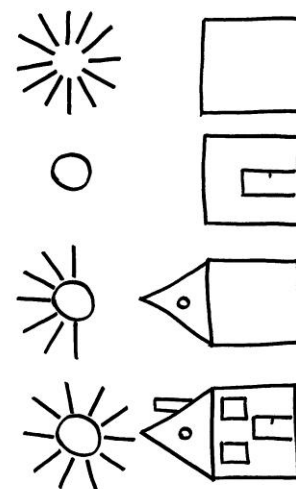
4) Poznáš, co je na obrázku? Obrázky obtáhní.

3) Dokresli, jak přší na sněka.

8) Dokresli obrázky podle prvního domečku a sluníčka.

Reakce rodičů na ZP dítěte

- ◉ typické projevy, charakteristická posloupnost reakcí
- ◉ definitivní potvrzení postižení, stanovení konkrétní diagnózy (může předcházet fáze nejistoty) à konfrontace se skutečností → krize rodičovské identity
- ◉ charakteristická změna rodičovských výchovných postojů a reakcí → odlišná očekávání a nároky na dítě → vliv na vývoj osobnosti dítěte
- ◉ 5 typických fází prožívání a chování rodičů dítěte s postižením a jejich charakteristická posloupnost (Vágnerová) → individuální délka a intenzita emočních reakcí

◎ 1. šok a popření

- reakce na subjektivně nepřijatelnou traumatizující skutečnost
- výroky typu „To není možné, to nemůže být pravda“
- situace je natolik tíživá, že ji nelze přijmout
→ popření → obrana před ztrátou psych. rovnováhy
- komplexní zátěž → ztráta předpokládaných hodnot (zdravé dítě) → stres
- mění se potřeby otevřené budoucnosti a pocitu bezpečí → deprivace potřeby seberealizace v rodičovské roli

◎ 2. fáze bezmocnosti

- zklamání, bezmocnost, pocity viny a hanby, ambivalentní prožitky (strach ze zavržení X potřeba pomoci)

◎ 3. postupná akceptace reality, vyrovnávání se s problémem

- charakteristický je zvýšený zájem o další informace
- zpracování problému, postupné vyrovnání se se situací a hledání řešení problému
- její průběh závisí na racionálních a emocionálních faktorech → množství a charakter informací, pochopení charakteru postižení a možností dalšího rozvoje dítěte

- racionálnímu zpracování situace často zabraňuje emocionální stav (hněv, zoufalství, smutek a deprese nad ztrátou očekávání, úzkost a strach z nejasné budoucnosti)
- individuální úroveň vyrovnání se se situací → zralost osobnosti, životní zkušenosti, frustrační tolerance, aktuální psych. a somat. stav, kvalita citového zázemí, věk, druh a příčina postižení atd.
- pokud je situace nepřijatelná, dochází ke vzniku psychických obran → smyslem je udržet psych. rovnováhu → výsledné chování může být iracionální, nepřijatelné

- obranné systémy vycházejí ze 2 základních fylogeneticky velmi starých mechanismů → útok, únik (aktivní nebo pasivní obrana) → volba varianty vychází ze zkušeností, osobních dispozic a typu temperamentu
 - útok → tendence bojovat s nepřijatelnou situací → charakteristické hledání viníka (zdravotnický personál, pedagogové, druhý rodič atd.); charakteristická je zvýšená aktivita směrem k nalezení jednoznačně pozitivního řešení (léčitelé); vnitřní tenze se může ventilovat nadměrnou péčí o dítě
 - únik → útěk ze situace, kterou nelze uspokojivě zvládnout → krajní únik - odložení dítěte; únikovou situací je i přetrvávající popření a vytěsnění nepříjemných pocitů

Únikové reakce

- racionalizace → zastření traumatizující situace → interpretována přijatelnějším (méně přesným) způsobem → např. pomalejší vývoj dítěte je vlastně výhodný, protože je rozložený do delšího časového úseku; odložení dítěte do ústavu, kde o něj bude nejlépe postaráno
- únik do fantazie → přání bez ohledu na realitu
- substituce → náhradní zdroj uspokojení → aktivita ve sdruženích; přesun zájmu do kariérní oblasti; alkoholismus
- rezignace → opuštění svých cílů; doprovázena depresí a apatií; může dojít ke generalizované ztrátě zájmu

- ⊙ regrese → únik na nižší vývojovou (méně zodpovědnou) úroveň jednání → tendence najít si autoritu, která přebere zodpovědnost za další průběh situace (lékař, pedagog, církev)
- ⊙ únik do izolace → distancování se od vnějšího světa, který rodiče zraňuje

◎ 4. přechodné stadium (před postupnou akceptací reality)

- období smlouvání → tendence získat alespoň malé zlepšení, když už dítě nemůže být zcela zdravé → vyjádření naděje (má realistický základ) → částečné přijetí původně zcela odmítané skutečnosti
- v kritičtějším období vývoje dítěte může dojít k opětovnému vyvolání neadekvátních reakcí rodičů

◎ 5. dosažení realistického postoje k situaci

- dítě je akceptováno takové jaké je → respektování reálných možností rozvoje

- dosažení této úrovně nejsou schopni všichni rodiče → zafixování neadekvátní (maladaptivní) varianty postoje → obranného mechanismu → hyperprotektivita, ochranné postoje, nepřiměřeně náročné, ambiciózní vých. postoje; příp. fixace rezignace na výchovu (např. obranná reakce Antonie – matky budoucího císaře Claudia, který trpěl DMO - hovořila o něm jako o „lidské zrůdě“, jako o tom, který „od přírody nebyl dodělán, ale jen započat“ → její odmítavý postoj přetrvával i později → používala příměr „Je ještě hloupější než můj Claudius“ → vliv na rozvoj jeho osobnosti (plachý, uzavřený, nejistý)

Změny v uspokojování základních psychických potřeb souvisejících s rodičovskou rolí

- potřeba přiměřené stimulace - neadekvátní stimulace rodičovské aktivity dítětem, nízká intenzita, neodpovídá očekávání → ambivalentní reakce rodičů
- potřeba smysluplnosti a řádu - pocity nejistoty a dezorientace v odlišných reakcích a projevech dítěte → projevy dítěte s postižením často neodpovídají běžným zákonitostem; pocity marného úsilí (dítě se stejně nevyvíjí, tak jak očekávali) → nezbytnost přesných, úplných a reálných informací a o perspektivách dítěte

- potřeba citové vazby - dítě s postižením nemusí být pro rodiče citově zcela uspokojující → náročnější akceptace dítěte; časté silné pocity viny (že takové dítě zplodili nebo že ho nedokážou bezvýhradně akceptovat)
- potřeba vlastní hodnoty a společenské prestiže – neschopnost zplodit „normálního“ potomka → trauma a narušení vlastní identity v rodičovské roli → pocity méněcennosti ; reakce společnosti mohou negativně pocity posilovat (stigmatizující onemocnění/postižení která jsou považována za sociálně degradující)
- potřeba životní perspektivy (potřeba otevřené budoucnosti) - perspektiva dítěte (i celé rodiny) je postižením výrazně narušena → anticipace rodičů bývají vesměs negativní → přesné, úplné, reálné informace o možnostech vývoje dítěte

Výchovné postoje

- ◉ Nevhodné výchovné postoje rodičů (Matějček)
 - úzkostná výchova → nezdravé lpění na dítěti, nepřiměřený strach o dítě, extrémní ochraňování → bránění v „nebezpečných“ činnostech → omezení jeho iniciativy a sociálního vývoje; u dítěte se může objevit aktivní protest proti omezování X pasivní přijímání receptivní role dítětem
 - rozmazlující výchova → neadekvátní lpění na dítěti, až nezdravá citová vazba, nadměrné oceňování dítěte, snaha vynahradiť dítěti přemírou lásky to, o co bude v životě ochuzeno, snaha udržet dítě infantilní, fixované a závislé na rodičích, bránění v osamostatňování; podřizování rodičů přáním a požadavkům dítěte

- perfekcionistická výchova → přepjatá snaha o dokonalost, snaha dosáhnout maximálního úspěchu bez ohledu na možnosti a potřeby dítěte, extrémní nároky na dítě, neadekvátní očekávání → přetěžování dítěte a jeho neurotizace
- protekční výchova → snaha, aby dítě dosáhlo hodnot, které jsou považovány za zvlášť významné nebo výhodné bez ohledu na způsob, kterým by jich mělo dosáhnout; rodiče dítěti ve všem pomáhají/pracují za něj, tzv. zametají cestičky, pro dítě vyžadují přemrštěné ohledy a úlevy; znevýhodnění dítěte buď zveličují nebo zastírají (podle potřeby) → omezení samostatnosti dítěte
- zavrhuje výchova (zanedbávající přístup) → spíše ve skrytých formách, výrazem únikové reakce, u dítěte nejsou uspokojovány základní

- demokratická výchova → přijetí dítěte takového jaké je, respektovány jeho potřeby a specifika, rozvoj dítěte jako samostatné a soběstačné bytosti; povzbuzování k aktivitě; respektování odlišností
- ◎ Přístupy rodičů podle Koluchové
 - nekritická láska
 - nadměrné ochraňování dítěte
 - protekční výchova
 - perfekcionistická výchova
 - zavržení dítěte
- ◎ Krejčířová uvádí některé postoje rodičů jako odchylky od adaptace
 - hyperprotektivita
 - odmítání dítěte
 - přetrvávající vztek